

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

УДК 378.22:001.891

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.11.275531>

ORCID 0000-0003-0011-609X

ORCID 000-003-3846-3871

**ІДЕЯ ПОЄДНАННЯ НАВЧАННЯ І ДОСЛІДЖЕНЬ У ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ
(НА ПРИКЛАДІ ОСВІТНЬО -НАУКОВОГО РІВНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ)**

Любов Кравченко,

докторка педагогічних наук, професорка, гарант ОНП «Професійна освіта»;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Юлія Срібна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка, декан факультету технологій та дизайну;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

У статті на засадах традиційного бачення університету як навчально-дослідницького центру підготовки кадрів вищої кваліфікації, який забезпечує неперервність інтелектуальної діяльності особистості на шляху до викладацької майстерності та високих наукових досягнень, розглянуто результати реалізації освітньо-наукових програм (ОНП) «Професійна освіта» і «Середня освіта. Трудове навчання і технології» для третього рівня підготовки (доктор філософії). З урахуванням необхідності відображення цілісності методологічних, теоретичних, ціннісних настанов суспільства проведено аналіз шляхів і засобів утілення ідеї єдності навчання, досліджень, формування особистості доктора філософії як викладача і вченого в діяльності аспірантур Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка за освітньо-науковими програмами (ОНП) «Професійна освіта» і «Середня освіта. Трудове навчання і технології» (спеціальності 015 і 014) на факультеті технологій та дизайну.

Наведено приклади ефективної реалізації положення щодо цілісності освітнього та наукового компонентів підготовки доктора філософії у процесі виконання наукових тем, якими керують провідні науковці кафедр теорії і методики технологічної освіти (В. Титаренко), культурології (Л. Кравченко), основ виробництва та дизайну (Є. Кулик), відповідних наукових шкіл. Систематизовано результати участі аспірантів у міжнародних і всеукраїнських конференціях, дані публікування у фахових українських та міжнародних виданнях і колективних монографіях, напрями апробації досліджень у закладах вищої та загальної середньої освіти області й країни.

Представлено рекомендації вченої ради університету щодо вдосконалення процесу поєднання навчання та наукових досліджень на ОНП спеціальностей «Професійна освіта» і «Середня освіта. Трудове навчання і технології».

Ключові слова: університет, підготовка кадрів вищої кваліфікації, доктор філософії, єдність навчання і досліджень, наукова школа, професійна освіта, науково-дослідницька діяльність, середня освіта, факультет технологій і дизайну.

Постановка проблеми. Університет здавна традиційно розглядають як скарбницю освітніх цінностей і навчально-дослідницький центр підготовки кадрів вищої кваліфікації, що забезпечує безперервність інтелектуальної діяльності особистості на шляху від базової вищої освіти до високих наукових досягнень. Здавна університети вважають осередками

поєднання навчання і наукових досліджень; ще в першій половині XIX століття еволюція ідеї університету знайшла своє відображення у виникненні дослідницької (В. Гумбольдт) та інтелектуальної (Дж. Ньюмен) моделей; гумбольдтівський принцип трьох свобод – викладання, навчання, дослідження – тривалий час спонукав академічну спільноту до роздумів, розвитку і пошуків, став основою моделей багатьох європейських університетів у XX столітті. У наш час в концепції сучасного університету відображені кардинальні зміни та оновлено бачення його моделі як закладу освітньої й дослідницької діяльності, що першочергово втілює вищу освіту, яку має отримати кожна людина, а таку людину він (університет) може зробити людиною культури, помістити її в рівень із часом (Х. Ортега-і-Гасет). Нині ідея університету відіграє суттєву роль у формуванні теоретичних, методологічних, ціннісних настанов, способів трансляції знання, культури й соціалізації особистості, багатомодельності підготовки фахівця вищої кваліфікації як викладача та дослідника в обраній науковій галузі.

Забезпечення реалізації таких суспільних завдань кращі університети сучасності здійснюють через організацію навчання і досліджень на третьому освітньо-науковому рівні підготовки кадрів вищої кваліфікації – докторів філософії з різних галузей наук. завдяки цьому університети знаходяться попереду тих змін, що до них іде увесь світ (Magna Charta Universitatum), реалізуючи сучасну трансформацію ідеї як триєдність навчання, наукових досліджень і розвитку особистості.

Метою пропонованої статті є аналіз шляхів і засобів утілення ідеї єдності навчання, досліджень, формування особистості доктора філософії як викладача і вченого в діяльності аспірантур Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка за освітньо-науковими програмами (ОНП) «Професійна освіта» і «Середня освіта. Трудове навчання і технології» (спеціальності 015 і 014) на факультеті технологій та дизайну.

Виклад основного матеріалу. Ідея поєднання навчання і наукових досліджень є класичною ідеєю університетської освіти, яка реалізується в кращих моделях європейських та світових університетів; найкраще в сучасності відображена, на наш погляд, у третьому рівні вищої освіти – підготовці доктора філософії.

На факультеті технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка успішно функціонують дві освітньо-наукові програми:

1. «Професійна освіта» – гарант Кравченко Л. М., доктор педагогічних наук, професор кафедри культурології;

2. «Середня освіта (Трудове навчання і технології)» – гарант Цина А. Ю., завідувач кафедри теорії і методики технологічної освіти, доктор педагогічних наук, професор.

Засновані на реалізації ідеї єдності навчання і досліджень, освітньо-наукові програми мають на меті опанування здобувачами вищої освіти загальних і фахових компетентностей, що достатні для вільного оперування категорійно-поняттєвим апаратом галузі освіти, методами педагогічних досліджень на засадах академічної свободи. ОНП містять два взаємопов'язані складники – освітній і науковий; вивчення навчальних дисциплін підпорядковане виконанню наукових досліджень у формі дисертації доктора філософії.

В ОНП подано орієнтовні напрями наукових досліджень зі спеціальності, у межах яких аспіранти обирають теми дисертацій. Наукова складова передбачає здійснення наукового пошуку, оформлення та оприлюднення матеріалів дослідження, захист дисертації. Поєднання навчання і досліджень під час реалізації ОНП забезпечується долученням до виконання наукових тем кафедр факультету: культурології – «Методолого-теоретичні основи та організаційно-методичні механізми модернізації системи освіти Полтавщини» (державний реєстраційний № 016U002583 УкрІНТЕІ, керівник – Любов Кравченко); теорії і методики технологічної освіти – «Теоретико-методичні аспекти технологічної освіти учнівської та студентської молоді засобами естетичної культури та дизайну» (державний реєстраційний №011U003063 УкрІНТЕІ, керівник – Валентина

Титаренко); основ виробництва та дизайну – «Перспективи модернізації фахової підготовки майбутніх викладачів професійної освіти» (державний реєстраційний № 0117U003229 УкрІНТЕІ, керівник – Євген Кулик).

Для проведення наукових досліджень використано потенціал провідних гуманітарних і педагогічних університетів країни, регіональної Полтавської академії неперервної освіти імені М. В. Остроградського, низки коледжів – педагогічних і культури та мистецтв; Коучинг-центру університету, лабораторії нарисної геометрії та креслення, обробки текстильних матеріалів, технологій побутової діяльності та самообслуговування, освітнього дизайн-центру. Координаторами дослідницького пошуку здобувачів є діючі наукові школи: «Наукові основи інтеграції педагогічного і культурологічного знання» (лідер д.пед.н., проф. Любов Кравченко); «Технологічна освіта учнівської та студентської молоді засобами естетичної культури та дизайну (засновник д.пед.н., проф. Валентина Титаренко); «Особистісно-орієнтована спрямованість навчання професійно орієнтованих дисциплін» (засновник д.пед.н., проф. Андрій Цина); «Теоретико-методологічні передумови зміни моделей управління професійно-технічною освітою в Україні» (лідер д.пед.н., проф. Євген Кулик);

Можливості публікації результатів наукових досліджень аспірантам забезпечує участь у міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях, які проводяться кафедрами університету: культурології, загальної педагогіки та андрагогіки, педагогічної майстерності та менеджменту імені І. Зязюна. На факультеті, зокрема, традиційним став Міжнародний конгрес з етнодизайну, який вже вшосте ініціюють кафедри теорії і методики технологічної освіти та основ виробництва і дизайну.

Аспіранти ОНП беруть участь у міжнародних конференціях, підготовці статей, які публікуються в міжнародних наукових виданнях. Наприклад, аспірантами О. Дебре, С. Імановою, О. Козирод, О. Рутковською, А. Кись, Н. Вакуленко, В. Мироненком, А. Савченко, Т. Чернявським, О. Деденєвим здійснено міжнародну публікацію у журналі «Project approach in the didactic process of universities – international dimension» тощо. Університет запрошує іноземних фахівців для передачі досвіду науково-педагогічної діяльності засобами дистанційного зв'язку; гостьові лекції провели відомі вчені – К. Камінські (Польща), М. Лемб (Англія), С. Вільсон (США), Дж. Ашам (Німеччина).

Наукова робота аспірантів поєднується з їхньою навчальною діяльністю шляхом підготовки наукових статей, що є одним із провідних методів навчання на ОНП. Аспіранти мають публікації у фахових (у т. ч. наукометричних) виданнях України: «Педагогічні науки», «Витоки педагогічної майстерності», «Українська професійна освіта», «Імідж сучасного педагога» (Полтава), «Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова» (Київ), «Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка» (Чернігів) та ін.; закордонних наукових часописах (Польща, Румунія, Чехія, США); у колективних монографіях. Апробація досліджень здійснюється шляхом участі у конференціях та публікацій матеріалів у фахових виданнях «Вища школа», «Естетика і етика педагогічної дії», часописі «Дидакал», збірниках матеріалів конференцій.

Значної уваги надано питанням академічної доброчесності дослідників; з 2021 року рекомендовано до вивчення дисципліну за вибором «Основи академічної доброчесності дослідників». Наукові керівники та науково-педагогічні працівники формують у аспірантів навички роботи з надійними джерелами інформації, дотримання норм авторського права, доброчесності запозичень і цитувань, правил оформлення бібліографічних покликань. Працівники бібліотеки університету імені М. А. Жовтобрюха надають консультації із використання чинних стилів цитування й посилань у наукових роботах, проводять науково-методичні семінари тощо.

В університеті діє читальний зал для аспірантів, який містить 11 тис. авторефератів і дисертацій. Здобувачі освітнього рівня «доктор філософії» здають опубліковані статті в репозитарій університету. Бібліотека здійснює безкоштовну перевірку наукових

публікацій аспірантів засобом системи Unichек; працює комісія з академічної доброчесності, яку очолює проф. Світлана Ленська. За час роботи аспірантури зі спеціальностей «Професійна освіта» і «Середня освіта» фактів академічної недоброчесності не було виявлено. Аспіранти поінформовані про Кодекс академічної доброчесності, розмішений на сайті університету; здобувачам ОНП «Професійна освіта» запропоновано відповідну дисципліну за вибором.

Освітні компоненти навчальних планів надають можливість аспірантам ознайомитися з різними аспектами проблеми формування наукового поля дослідника, оволодіти принципами створення оригінальних наукових текстів і розробки наукового апарату власного дослідження, правилами дотримання основ наукової етики та академічної доброчесності.

Професорсько-викладацький склад кафедр факультету технологій та дизайну створює належні умови для проведення досліджень аспірантами у співпраці з освітніми та науково-дослідними установами: Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, Полтавською академією неперервної освіти ім. М. В. Остроградського, Національним педагогічним університетом імені М. П. Драгоманова, Національною академією Національної гвардії України, Уманським державним педагогічним університетом імені Павла Тичини, Глухівським національним педагогічним університетом імені Олександра Довженка, Національним університетом «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Towarzystwa Pedagogiki Filozoficznej im. Bronislava F. Trentowskiego, Academia Humanistyczno-Ekonomiczna (м. Лодзь, Польща), Полтавським кооперативним коледжем, Центром науково-технічної творчості учнівської молоді Полтавської обласної ради та ін., що забезпечує постійне оновлення контенту освітніх компонентів.

Аспіранти обирають наукових керівників до вступу з огляду на пропоновані в ОНП спеціальностей напрями досліджень, впродовж вересня- жовтня після вступу на навчання узгоджуються теми досліджень за науковими інтересами, перспективами розвитку науково-професійної діяльності і проблематикою обраної наукової школи.

Дотичність тем наукових досліджень здобувачів із напрямами досліджень наукових керівників забезпечується діяльністю робочих груп з розробки та оновлення ОНП, фахових семінарів наукових працівників та реалізацією перспективних напрямків наукових досліджень кафедр, їх представленням у оновлених ОНП, врахуванням науковими керівниками під час розробки і впровадження проектів дисертаційних робіт аспірантів стратегічних напрямів розвитку університету. Аспіранти залучаються до оновлення освітньо-наукових програм під час січневого щорічного анкетування щодо задоволеності навчанням, яке організує відділ якості освіти університету; зауваження беруться до уваги гарантими ОНП під час щорічного оновлення освітньо-наукових програм. Наприклад, два роки тому здобувачами було висловлено пропозицію щодо розширення іншомовного освітнього компоненту введенням дисципліни «Методологія СЛІЛ», яка нині реалізується в процесі підготовки.

Виконання процедури опитування дозволяє цілковито забезпечити умови відповідності наукових тем здобувачів напрямам досліджень наукових керівників, що засвідчує співпадіння ключових слів провідних публікацій наукових керівників та їхніх аспірантів у процесі акредитації ОНП, а також аналіз статей, опублікованих у наукових журналах у співавторстві аспірантів і їхніх наукових керівників. Суголосність тем доводить наявність у наукових керівників публікацій, які за спрямуванням відповідають дисертаційними темами аспірантів, а також спільні публікації аспірантів і наукових керівників у фахових виданнях; у 2019-2020 роках для забезпечення цього аспекту проблеми видано спецвипуски наукового журналу «Українська професійна освіта»: №6 – для ОНП «Професійна освіта»; №8 – для ОНП «Середня освіта. Трудове навчання та технології», у яких представлено більше 20 спільних публікацій наукових керівників і аспірантів із обраних для досліджень проблем.

Викладачами щорічно оновлюється зміст освітніх компонентів на основі сучасних наукових досягнень і практик, які опановуються під час вивчення досвіду колег у ході взаємовідвідування навчальних занять, підвищення кваліфікації на базі інших ЗВО України, проходження зарубіжних стажувань, співпраці з науково-дослідними установами, участі в наукових зібраннях. Прикладами модернізації контенту ОК є: 1) посібники та монографії (Титаренко В. П. Методика вивчення декоративно-прикладної творчості: навчальний посібник. Полтава, 2020 (ОК «Методи дослідження в теорії та методиці підготовки вчителя трудового навчання та технологій»); Цина А. Ю. Професійна підготовка сучасного вчителя трудового навчання та технологій: колективна монографія. Умань, 2019 (ОК «Теорія і методика підготовки вчителя трудового навчання та технологій»).

Навчання, викладання та наукові дослідження в межах освітньо-наукових програм здійснюється з урахуванням Стратегії інтернаціоналізації Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Міжнародна співпраця проходить на підставі договорів про співпрацю між закордонними навчальними / науковими установами і ПНПУ, перелік яких оприлюднено на сайті університету в розділі «Міжнародна діяльність». Відповідно до Положення про академічну мобільність учасників освітнього процесу здобувачі ОНП «Середня освіта. Трудове навчання і технології» аспіранти групи СО-2 О. Дебре та Н. Вакуленко скористались правом проходити навчання за вибірковою дисципліною «Актуальні проблеми застосування інформаційно-комунікаційних технологій у галузі» (3 кредити, форма контролю – залік) у Криворізькому державному педагогічному університеті замість вибіркової дисципліни «Інформаційні технології у науковій сфері галузі технологічної освіти» (4 кредити, форма контролю – залік) у 4 семестрі 2020-2021 н.р. Різницю в обсязі 1 кредит було компенсовано за рахунок вивчення теми «Нормативно-правове регулювання інформатизації наукової діяльності».

Інтернаціоналізація діяльності університету здійснюється завдяки доступу до міжнародних наукометричних баз даних Scopus та Web of Science, повнотекстових ресурсів видавництва Springer Nature. Викладачі Близнюк М. М., Титаренко В. П. та аспіранти О. Дебре, О. Деденев, А. Савченко пройшли закордонне стажування, організоване за дистанційною платформою Університету Суспільних Наук, Польща (викладачі Близнюк М. М., Титаренко В. П. та аспіранти О. Дебре, О. Деденев, А. Савченко).

Реалізації ідеї поєднання навчання й досліджень сприяє діяльність ради молодих учених. Рада молодих учених університету об'єднує науковців до 40 років та здобувачів вищої освіти рівня «доктор філософії». У наступному матеріалі цієї рубрики журналу аспекти такої співпраці розкриті головою РМУ доктором історичних наук О. Лук'яненком.

Належний рівень реалізації навчальної та наукової діяльності за аналізованими ОНП підтверджено успішною акредитацією ОНП «Професійна освіта» – у 2020 році, ОНП «Середня освіта. Трудове навчання і технології» – у 2021 р., а також захистом 8-ми дисертаційних робіт за останні 2 роки.

Висновки та рекомендації. Вважаючи, що реалізація процесу поєднання освітньої та наукової діяльності на ОНП «Середня освіта. Трудове навчання і технології» та «Професійна освіта» на факультеті технологій та дизайну відбувається на належному рівні, вчена рада університету рекомендувала: здійснювати оптимізацію ОНП та максимально враховувати інтереси аспірантів щодо піднесення рівня іншомовної компетентності засобами реалізації програми «Еразмус+», зокрема проекту «Foreign Language Teacher Training Capacity Development as a Way to Ukraine's Multilingual Education and European Integration / MultiEd» (2019-2022 pp.); під час розробки проектів ОНП на наступні роки здійснити оновлення змісту освітніх компонентів, урахувавши відображення в них новітніх тенденцій розвитку освіти та відповідних галузей науки; систематично вдосконалювати інформаційне, навчально-методичне забезпечення дисциплін ОНП, розширення спектра роботодавців, які можуть бути залучені до

викладання навчальних дисциплін за ОНП «Середня освіта. Трудове навчання і технології» та «Професійна освіта» та до оцінки якості підготовки фахівців третього освітнього рівня; сприяти опублікуванню результатів наукових досліджень аспірантів у міжнародних закордонних наукових виданнях, що індексуються в наукометричних базах, зокрема – Scopus і Web of Science, залученню майбутніх докторів філософії до активної участі в компаративістських освітньо-наукових проектах, неформальній та інформальній освіті, конференціях різних рівнів; розширити можливості для здобувачів та науково-педагогічних працівників щодо реалізації програм внутрішньої та міжнародної академічної мобільності через укладання відповідних договорів.

ЛІТЕРАТУРА

- Гумбольдт, В., Зубрицька, М., Балик, Н., & Рибчинська, З. (2002). *Про внутрішню та зовнішню організацію вищих навчальних закладів у Берліні. Ідея Університету: Антологія*. Львів: Літопис.
- Ньюмен, Дж. Г. & Гусаковський, М. А. (Ред.). (2006). *Ідея університета*. Минск: БГУ.
- Ортега-и-Гассет Х. Миссія університета: (Фрагменти). (2003). *Alma mater: Вестник высшей школы*, 7, 44-54.
- Про вищу освіту: Закон України. № 1556-VII. (2014). Взято з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.*
- Magna Charta Universitatum. (2017). Взято з www.magna-charta.org/magna-charta-universitatum.*

REFERENCES

- Humboldt, V., Zubrytska, M., Balyk, N., & Rybchynska, Z. (2002). *Pro vnutrishniu ta zovnishniu orhanizatsiiu vyshchyykh navchalnykh zakladiv u Berlini. Ideia Universytetu: Antolohiia [About the internal and external organization of higher education institutions in Berlin. The Idea of the University: An Anthology]*. Lviv: Litopys [in Ukrainian].
- Magna Charta Universitatum. (2017). Retrieved from www.magna-charta.org/magna-charta-universitatum.*
- Niumen, Dzh. G. & Gusakovskii, M. A. (Ed.). (2006). *Ideia universiteta [The idea of a university]*. Minsk: BGU [in Russian].
- Ortega-i-Gasset Kh. Missiia universiteta: (Fragmenty) [The mission of the university: (Fragments)]. (2003). *Alma mater: Higher School Herald*, 7, 44-54 [in Russian].
- Pro vyshchu osvitu [About higher education]: Zakon Ukrainy. № 1556-VII. (2014). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].*

THE IDEA OF TEACHING AND RESEARCH COMBINATION IN THE UNIVERSITY ACTIVITIES (ON THE EXAMPLE OF THE EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC LEVEL OF THE DOCTOR OF PHILOSOPHY)

Liubov Kravchenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Guarantor of ESP «Professional Education»;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Yuliia Srybna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Dean of the Faculty of Technology and Design;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

In the article, based on the traditional vision of the university as an educational and research center for highly qualified personnel training, which ensures the continuity of the

intellectual activity of the individual on the way to teach skills and high scientific achievements, the results of the implementation of the educational and scientific programs (ESP) «Professional education» and «Secondary education. Labor training and technologies» for the third level of training (doctor of philosophy) are revealed. Taking into account the need to reflect the integrity of methodological, theoretical, and value guidelines of society, an analysis of the ways and means of implementing the idea of the unity of learning, research, and the formation of the personality of a doctor of philosophy as a teacher and scientist in the activities of postgraduate students of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University within educational and scientific programs (ESP) «Professional education» and «Secondary education. Labor training and technologies» (specialties 015 and 014) at the Faculty of Technology and Design was carried out.

Examples of the effective implementation of the provision regarding the integrity of the educational and scientific components of doctor of philosophy training while working on scientific topics, which are managed by leading scientists of the departments of theory and methods of technological education (V. Tytarenko), cultural studies (L. Kravchenko), fundamentals of production and design (E. Kulyk), and relevant scientific schools. The results of postgraduate students' participation in international and all-Ukrainian conferences, publication data in specialized Ukrainian and international publications and collective monographs, and areas of research approval in institutions of higher and general secondary education of the region and the country are systematized.

The university academic council recommendations regarding the improvement of the process of combining education and scientific research in the vocational education and training majors «Professional education» and «Secondary education. Labor training and technologies» are presented.

Keywords: *university, training of highly qualified personnel, doctor of philosophy, unity of study and research, scientific school, professional education, secondary education, the Faculty of Technology and Design.*

Надійшла до редакції 12.05.2022 р.